

اهمیت تحلیل نقاشی کودکان: با توجه به این که رشد کلامی و شناختی کودکان پیش دبستانی هنوز به مرحله‌ای نرسیده است که بتواند شناختی از کودک در اختیار ما قرار دهد، تحلیل نقاشی کودکان بهترین راه برای رسیدن به افکار، تمایلات کمبودها و عمق وجودی کودکانمان است. از این رو، باید تحلیلی بر مبنای پژوهش‌های انجام گرفته و معتبر ملاک کار قرار گیرد و از تفسیرهای خودسرانه و بدون پایه علمی به جد خودداری شود.

پژوهش‌های بسیاری در این زمینه انجام گرفته که نشان می‌دهد نقاشی امکان برون‌ریزی یا فراقکنی تمایلات سرکوفته در زمینه ناهشیار را فراهم می‌سازد. تجلی مسائل کودک در نقاشی شگفت‌انگیز نیست و می‌توان براساس تفسیر عنصرهایی که پیرامون موضوعی اصلی (رنگ، درخت یا...) به

تصویر کشیده می‌شود، راهی به سوی ناهشیار او گشود.

نقاشی کودک پیامی دربردارد و او به کمک آن چه نمی‌تواند به لفظ درآورد، آن را به ما انتقال می‌دهد.

مهارت‌های خودتنظیمی، بهداشت فردی، ایمنی و سلامت جسمی و یادگیری هنجارهای اجتماعی است. کودک با مطالعه این کتاب‌ها و توجه به سطح رشد کودک، برای انتخاب کتاب و زمان مناسب برای گفت‌وگو درباره هر یک از این موضوعات ضروری است. در نهایت کتاب‌درمانی عبارت است از:

**کودکان
 هنگام
 کتاب‌درمانی
 سه فرایند را
 تجربه می‌کنند:
 همانندسازی،
 پالایش روانی
 و بینش
 درون**

- ابزاری برای تشخیص
- رشد قدرت اندیشه، خودآگاهی و تخیل
- واکنش‌های سازنده
- کشف مهارت‌های سازگاری
- بازسازی ایگو
- یادآوری قابلیت‌های افراد
- الگوسازی شیوایی از ارتباط برقرار کردن
- حساسیت‌زدایی از ترس‌های افراد
- کاهش دادن مقاومت
- ارائه راه‌حلی برای مشکلات
- کمک به افراد برای شناخت خود
- مدیریت کردن روابط درمانی
- تنظیم و ساختارمند کردن مجدد مشکلات.

افرادی که به نحوی با کودکان سر و کار دارند، می‌توانند از این روش برای حل بعضی مسائل و مشکلات کودکان استفاده کنند. بهترین افرادی که می‌توانند از این روش استفاده کنند، مربیان، معلمان و مشاوران هستند.

کتاب‌هایی که برای کتاب‌درمانی انتخاب می‌شود، باید آگاهی کافی وجود داشته باشد؛ انتخاب کتاب‌های مناسب از نظر سن، جنس، زمینه فرهنگی و اقتصادی خانواده کودک بسیار حائز اهمیت است.

منابع

۱. روشن، آرتور. قصه‌گویی؛ چگونه از قصه برای کمک به کودکان در رفع مشکلات زندگی بهره ببریم. مترجمان: بهزاد یزدانی و مژگان عمادی، تهران، جوانه رشد، ۱۳۸۵.
۲. قول‌ایاق، ثریا؛ ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)، ۱۳۸۸.
۳. مفیدی، فرخنده و کریمی‌زاده، فرناز؛ کارگاه آموزش هوش هیجانی. تهران، جهاد دانشگاهی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۵.
4. Crawford, R, Brown, B. And Crawford, P. (2004). **Story telling in therapy**. Chi. The harn: Nelson Thornes. Ltd.
5. Sullivan, AK & Strang, HR (2002). **Bibliotherapy in the classroom: Using literature to promote the development of emotional intelligence**. Childhood Education, 79 (2), 74- 80.
6. Berns, CF (2004). Bibliotherapy: Using books to help bereaved children. OMEGA - Journal of Death and Dying, 48 (4), 321- 336.
7. <http://rbkc.gov.uk>
8. <http://en.wikipedia.org>
9. <http://ketabak.org>

تقلیل می‌یابد و چیزی را می‌کشد که عملاً مرئی است.

جنبه تحلیل نقاشی کودکان

در ارتباط با نقاشی کودکان ما با دیدگاه‌هایی متفاوت روبه‌رو هستیم. برای مثال، از دیدگاه اوبن نقاشی کودک یا بیانگر تصویر خود اوست یا آن چیزی است که خود را احساس می‌کند یا نشان‌دهنده چیزی است که می‌خواهد باشد یا تصویر چیزی است که نمی‌خواهد باشد یا بالاخره تصویری توجیه‌کننده است.

سر: سر را می‌توان جایگاه رمزی (من) تلقی کرد. سر بزرگ نشانه خوددوستداری، فزون‌گستردگی، منیت و تکبر اخلاقی و عقلی است. سر کوچک نیز نشان‌دهنده ناز زنده‌سازی خود یا وجود زمینه افسردگی است. ترسیم سر بدون چانه که مستقیماً به گردن وصل شده باشد نشان‌دهنده نوعی کندی روانی است.

چشم: چشمان بزرگ نشان‌دهنده برون‌گرایی و کنجکاو، چشمان کوچک نشانه درون‌گرایی، و حذف آن‌ها نماد امتناع از دیدن است. دندان‌های نوک تیز غالباً نشان‌دهنده پرخاشگری کودک هستند و خنده‌هایی که دندان‌ها در آن نمایان می‌شود، دوسوگرایی عاطفی یعنی توأمان پرخاشگری محبت را در کودک نشان می‌دهد.

ناف: نشانه وابستگی است. در کودکان بزرگ‌تر نشان‌دهنده دل‌مشغولی خوددوستدارانه یا ترس از شکست تلقی می‌شود. در کودکان وسواسی که فکر مرکزیت آن‌ها را به خود مشغول می‌دارد، غالباً ترسیم می‌شود.

خورشید و ماه

در اغلب نقاشی‌های کودکان خورشید دیده می‌شود. خورشید نشانه امنیت، خوشحالی، گرما، قدرت و به قول روان‌شناسان، به معنی پدر است. وقتی رابطه کودک و پدر خوب است، کودک خورشید را در حال درخشیدن می‌کشد و وقتی رابطه آن دو مطلوب نیست، کودک خورشید را در پشت کوه ناپدید می‌کند.

ترس کودک از پدر به رنگ قرمز تند یا سیاه در نقاشی دیده می‌شود. البته ما با یک نقاشی به قضاوت نمی‌پردازیم، بلکه باید چندین نقاشی کودک را بررسی کرد. ماه نشانه نیستی است. اغلب کودکان ماه را کنار قبر و قبرستان می‌کشند. کودکان در نقاشی خود ماه را با مرگ معنی می‌بخشند.

با تفسیر و تحلیل نقاشی‌ها می‌توانیم به رموز درونی کودکان پی ببریم یا کمبودهای روحی آنان را بشناسیم و در رفع آن اقدام کنیم. نقاشی کودکان تجسم نمادین واقعیات است؛ بیان مجردی است که با علامات رمزگونه نگاشته می‌شود و ترکیبی است از علامات و نحوه به کار بردن خط‌ها که پرده از رموز روح و خصوصیات روانی طراح برمی‌دارد. (وزیری مقدم، ۱۳۸۰). پرداختن به موضوعی پیش‌بینی‌شده به‌منظور بررسی عواطف درونی کودک مناسب نیست؛ زیرا کودک با داشتن آگاهی از مقاصد جست‌وجوگرانه آزمون‌گیرنده به پنهان‌سازی شخصیت خود روی می‌آورد. به همین دلیل، روش بداهه (واکنش‌های آبی) توصیه شده است.

شفاف‌نگری در نقاشی کودکان: کودکان نمی‌توانند غیرقابل رؤیت بودن چیزی را که اغلب در پشت یک شیء نزدیک‌تر قرار دارد، نشان دهند. برای مثال، کودکان در این مرحله ممکن است در نقاشی خود پای ناپیدای یک سوارکار را از پشت بدن اسب نشان دهند. پیشنهاد می‌شود به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات و برآورد مشکلات عاطفی - هیجانی کودک از روش‌های مستند و مطمئن‌تری نظیر مشاهده تعامل در بازی، مصاحبه حین نقاشی، اخذ شرح حال و گزارش منزل استفاده شود.

تکامل نقاشی کودک در فرایند رشد از نظر پیاژه

از تولد تا یک سالگی: جواب دادن به تحریکات، مداد را به دهان بردن، نوزاد هیچ نقشه‌ای نمی‌کشد.

یک تا دو سالگی: اولین خط‌خطی کردن‌های کج و معوج (نقاشی جنبشی^۱): در نقاشی کودکان دو تا چهار ساله دایره‌ها به تدریج ظاهر و عنصر غالب در تصویر می‌شوند. سپس دایره‌ها از یک‌دیگر مجزا می‌شوند. کودک در دایره‌هایی که می‌کشد، شیء را مجسم می‌کند.

۴ تا ۷ سالگی: کودک مدلی خیالی می‌کشد نه آن‌چه واقعاً می‌بیند. چیزی را می‌کشد که فکر می‌کند باید باشد نه آن‌چه واقعاً هست. افراد را از پشت دیوار می‌کشد. در یک زمان فقط بر یک موضوع تمرکز دارد. در عمل بیشتر با احساس سروکار دارد نه با منطق. رنگ‌ها را طبق قانون پیدا نمی‌کند.

۷ تا ۱۲ سالگی: حقیقت‌گرایی دیداری و ذهنیت‌گرایی کودک

سعید شایگان دوست، کارشناس ارشد دوره پیش‌دبستانی

تحلیل کاربردی نقاشی کودکان

آسمان و زمین

آسمان به معنی الهام و پاکی و زمین به معنی ثبات و امنیت است. خردسالان هیچ‌وقت برای نشان دادن زمین خطی نمی‌کشند ولی در پنج یا شش سالگی که شروع به درک دلایل منطقی می‌کنند، به کشیدن زمین نیز می‌پردازند.

درخت

هر اندازه درختی که ترسیم می‌شود کوچک‌تر باشد، فرد خود را «کوچک‌تر می‌پندارد»؛ یعنی کم‌روست، به خود اعتماد ندارد و از تأیید خویش می‌هراسد. هم‌چنین، یک درخت بسیار کوچک نشانه وابستگی فرد است.

چهره

همه صاحب‌نظرانی که به تفسیر نقاشی فرافکنی معتقدند، در این زمینه توافق نظر دارند که اندازه نقاشی از چهره انسان مهم‌ترین جنبه تغییر نقاشی است؛ زیرا انعکاس مستقیمی از عزت‌نفس نقاش است. چهره‌های بلندتر از متوسط برای گروه سنی مربوط می‌تواند نشانه جنبه‌هایی از شخصیت از قبیل پرخاشگری یا خودبزرگ‌بینی باشد. نقاشی‌های ریز و بسیار کوتاه‌تر از متوسط می‌تواند حاکی از نارسایی، کهنتری، عزت‌نفس پایین، اضطراب یا افسردگی باشد. صورت چون بسیار اهمیت دارد، اغلب تنها کشیده می‌شود. کودکان پرخاشگر اجزای آن را به گونه‌ای اغراق‌آمیز بزرگ ترسیم می‌کنند. در حالی که کودکان خجالتی جزئیات را از نظر می‌اندازند و فقط گردی صورت را ترسیم می‌کنند و به‌ندرت صورتی را از نیم‌رخ می‌کشند.

دست‌ها و بازوها

غالباً مطرح شده است که کشیدن دست‌ها و بازوان

بزرگ بیانگر قدرت و کنترل است. به عکس، ادعا می‌شود که حذف دست‌ها و بازوها بازتاب احساس فقدان قدرت و بیهودگی و بی‌یاور بودن است. اما حذف دست‌ها و بازوها در نقاشی کودکان کمتر از پنج سال امری متداول است.

نقاشی‌هایی از چهره انسان که در آن دست‌ها در جیب فرو رفته یا پشت سر قرار گرفته، بیانگر احساس گناه و اضطراب درباره کنترل محرک‌های ممنوعه است.

کودکان ضعیف و درون‌گرا اغلب برای آدم‌ها پا نمی‌گذارند یا آن‌ها را در حالت نشسته نقاشی می‌کند.

بالانته

اگر باریک و لاغر کشیده شود، مشخص‌کننده این موضوع است که کودک از اندام خود ناراضی است یا از چاق شدن و بزرگ شدن می‌ترسد. در مواردی دیگر، بالانته لاغر ممکن است نشان‌دهنده ضعف جسمانی واقعی باشد.

پاهای می‌توانند نامنی، ترس یا احساس گناه را که توسط عوامل بیرونی برانگیخته می‌شود، منعکس کنند. دست‌ها و انگشتان در اکتشاف، عمل و جامعه‌خواهی مشارکت دارند و مانند پاهای نقاط تماس بین بدن و محیط پیرامون تلقی می‌شوند. لباس‌های وصله‌دار و پاره نیز به منزله بخشی از این فرایند ناززنده‌سازی هستند و هنگامی که کودک شخصی را که معرف خود اوست بدین‌گونه ترسیم می‌کند، طغیان در برابر محیط و امتناع از پذیرفتن اصول اجتماعی را نشان می‌دهد. هم‌چنین، برهنگی به معنی تنبیه رمزی یا نماد تحقیر دیگری است و به معنی ناززنده‌سازی و کهنترسازی شخص برهنه تلقی می‌شود. کودکان دچار بازداری و ترس معمولاً پاهای چسبیده به یکدیگر ترسیم می‌کنند، اما آن‌ها که از اعتمادبه‌نفس برخوردارند، پاهای را با فاصله از هم به تصویر می‌کشند.

روان‌شناسی رنگ در نقاشی کودک

اگر کودک اشیایی را به رنگ‌هایی متفاوت از رنگ واقعی آن‌ها ترسیم کرد، در واقع، از نظر تطبیق رنگ واقعی شیء و رنگ نقاشی شده آن اشتباهاتی مرتکب شده است و مسئله چندان مهمی نیست؛ زیرا رنگ و انتخاب آن با نیروی ژرف عاطفی کودک مترادف است. در هر حال، رنگی که توسط نیروی روانی انتخاب شود، از نظر هنری از رنگی که کاملاً با حقیقت مطابقت می‌کند، پرارزش‌تر است. رنگ‌آمیزی صریح و زیبا نشان‌دهنده احساس ایمنی و کمال احساسات است. در حالی که رنگ‌آمیزی کدر، کثیف و مغشوش دو سوگرایی، پنهان‌کاری و تردید نقاش را برجسته می‌سازد و غالباً

تجزیه و تحلیل نقاشی کودکان فقط مورد توجه بزرگسالان است. هنگامی که کودک به وسیله تصویر نظرش را اظهار می‌کند، بسیاری از جنبه‌های شخصیت خویش را آشکار می‌سازد ولی او این کار را برای دل خوشی ما یا فراهم کردن امکان شناخت و بررسی روان‌شناختی نمی‌کند. آن چه برای او مهم است، بیرون ریختن تجربه‌های اندوخته شده‌ای است که نمایانگر وجود اوست و راهی برای نزدیک‌تر شدن به کودک است، مخصوصاً آنانی که به شیوه‌های مختلف با کودکان سروکار دارند.

پی‌نوشت

1. Kiensthetic drawing

منابع

۱. فراری، آنا الیویر؛ نقاشی کودکان و مفاهیم آن، عبدالرضا صرافان، تهران، دیبا، ۱۳۷۹.
۲. کرمن، لویی؛ نقاشی کودکان، کاربرد تست ترسیم خانواده در کلینیک، منصور و دادستان، تهران، ژرف، ۱۳۷۱
۳. پورعلی‌خان؛ هانیه؛ دنیای اسرارآمیز رنگ‌ها، تهران، هزاران، ۱۳۸۰.

بیانگر وجود مسائل مقعدی است.

قرمز: به عمل و مردانگی است و به منزله پویش محسوب می‌شود. گاهی نشان‌دهنده خشم و گاهی پرخاشگری است.

آبی: معرف حساسیت، دریافت‌پذیری، هیجان‌طلبی و درون‌سازی است و رنگی زنانه تلقی می‌شود که صلح، آرامش، سکون و در حد افراطی فعل‌پذیری و تسلیم را نشان می‌دهد.

رنگ صورتی: ملایمت، عطف، صلح، تعادل و توازن را نشان می‌دهد.

سفید بودن نقاشی به معنی رمزی بودن ممنوعات و قلمرو مسکوت گذاشته شده است. و به عکس آن، هنگامی که تمام نقاشی از رنگ پوشیده شده است، می‌توان فرض کرد آزمودنی به صورت تام و تمام تابع عوامل محیط و دارای واکنش‌های بلافاصله و لحظه‌ای است.

حتی نوع خطوط رنگ‌آمیزی می‌تواند نشان‌دهنده هیجان‌ات کودک باشد؛ مثلاً خطوط درهم و برهم و کلاف‌گونه یا سیاه کردن

چوب کبریتی به معنی آن است که

فرد از ناتوانی خود در پنهان کردن

پرخاشگری توأم با اضطراب

می‌هراسد.

با وجود این تعبیر،

